

פרשת תולדות / ראה ראינו כי היה ה' עמך

בראשית פרק כו, כז-ל

ויאמר אליהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם שגאתם אתי ותשלחוני מאתכם: ויאמרו ראו ראינו כי היה ה' עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונכרתה ברית עמך: אם תעשה עמנו רעה כפאשר לא נגענוך וכאשר עשינו עמך רק טוב ונשלחך בשלום אתה עתה ברוך ה': ויעש להם משתה ויאכלו וישתו: וישכמו בבקר וישבעו איש לאחיו וישלחם יצחק וילכו מאתו בשלום:

ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק מ"ה / מדרגות הנבואה

ואלו אשר אקראם מדרגות נבואה אין כל מי שהוא במדרגה מהם נביא, אבל המדרגה הראשונה והשנית הם מעלות לנבואה, ולא ימנה מי שהגיע למעלה משתיים נביא מכלל הנביאים אשר קדמו הדברים בהם, ואם יקרא בקצת העתים נביא, הוא לקצת כללות, להיותו קרוב לנביאים מאד, ולא יטעך באלו המדרגות היותך מוצא בספרי נביא באתהו הנבואה בצורה אחת מאלו המדרגות, ויתבאר בנביא שהוא בעצמו שבאתהו הנבואה בצורת מדרגה אחרת, וזה שאלו המדרגות אשר אזכרם, אפשר שיבא קצת נבואת הנביא שהוא אליו לפי צורת אחת מהם, ותבואהו נבואה אחרת בעת אחרת לפי מדרגה למטה ממדרגת הנבואה הראשונה, כי כמו שהנביא לא יתנבא כל ימיו בהתדבקות, אבל יתנבא עת ותפרד ממנו הנבואה עתים, כן ינבא עת אחת בצורת מדרגה עליונה, ואח"כ ינבא עת אחרת בצורת מדרגה למטה ממנה.

ספר מורה הנבוכים חלק ב פרק מ"ה

המדרגה א תחלת מדרגות הנבואה, **שילוח לאיש עזר אלקי שיניעהו ויזרזהו למעשה טוב גדול**, כהצלת קהל חשוב מקהל רעים, או הציל חשוב גדול, או השפיע טוב על אנשים רבים, וימצא מעצמו לזה מניע ומביא לעשות, וזאת תקרא **רוח ה'**, והאיש אשר ילוה אליו זה הענין יאמר עליו שצלחה עליו רוח ה', או לבשה אותו רוח ה', או נחה עליו רוח ה', או **היה עמו ה'**, וכיוצא באלו השמות, וזאת היא מדרגת שופטי ישראל כלם אשר נאמר בהם על הכלל, וכי הקים ה' להם שופטים והיה ה' עם השופט והושיעם, וזו גם כן מדרגת יועצי ישראל החשובים כלם, והתבאר זה בפרט בקצת השופטים והמלכים, ותהי על יפתח רוח ה', ונאמר בשמשון ותצלח עליו רוח ה', ונאמר ותצלח רוח אלקים על שאול כשמעו את הדברים, וכן נאמר בעמשא כאשר הניעהו רוח הקודש לעזור את דוד, ורוח לבשה את עמשא וגו', ודע שכמו זה הכח לא נבדל ממשא רבינו מעת השיגו לגדר האנשים, ולזה התעורר להרוג את המצרי, ולמנוע הרשע משני הנצים ומחוזק זה הכח בו עד שאחרי פחדו וברחו והגיעו למדין והוא גר ירא, כאשר ראה מאומה מן העול לא משל בעצמו מהסירו ולא יכול לסובלו, כמו שאמר ויקם משה ויושיעו. וכן נלוה אל דוד כמו זה הכח אחר שנמשח בשמן המשחה, כמ"ש הכתוב בו ותצלח רוח אלקים אל דוד מהיום ההוא ומעלה, ולזה התגבר אל הארי ואל הדוב והפלשתי וכיוצא ברוח ה' הזאת, לא הביאה אחד מאלו לדבר בדבר, אבל תכלית זה הכח להעיר זה המחוזק לפעל אחד, ולא לאי זה פעל שיזדמן, אלא לעזור עשוק, אם אחד גדול או קהל, או מה שמביא לזה, וכמו שאין כל מי שרואה חלום אמתי נביא, כן אין כל מי שילוח אליו עזר לדבר אחד איזה דבר שנזדמן, כקנות ממון, או הגיע לענין מיוחד בו, יאמר עליו שהתחברה אליו רוח ה', או **ה' עמו**, ושהוא עשה מה שעשה ברוח הקודש, ואמנם נאמר זה במי שעשה טוב גדול מאד, או מה שמביא אליו כהצלחת יוסף בבית המצרי, אשר היתה סבה ראשונה לענינים גדולים התחדשו אחר כך, כמו שהתבאר:

רמב"ם הלכות תשובה פרק ט

נמצא פירוש כל אותן הברכות והקלות על דרך זו, כלומר אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקלות מכם עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייטב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא,

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק יח

וזה הענין הוא פנה מפנות התורה ועליה בנינה, רצוני לומר על שהשגחה באיש איש מבני אדם כפי מה שהוא, השתכל איך ספר על ההשגחה בפרטי עניני האבות בעסקיהם ובשימושיהם עד מקניהם וקנינם, ומה שיעדם השם מחבר ההשגחה עליהם, לאברהם נאמר אנכי מגן לך, ונאמר ליצחק ואהיה עמך ואברכך, ונאמר ליעקב והנה אנכי עמך ושמרתך,

ספר מורה הנבוכים חלק ג פרק נא

וכן השגחת השם בהם וזרעם אחריהם גדולה, והיו עם זה מתעסקים בהנהגת בני אדם והרבות ממון ומשתדלים במקנה ובכבוד, הוא אצלי ראה שהם כשהיו עושים המעשים ההם, לא היו עושים אותם רק באבריהם לבד, ולבותם ודעותם לא יסורו מלפני השם. ויראה לי כי אשר חייב היות אלו הארבעה עומדים על תכלית זה השלמות אצל השם, והשגחתו עליהם מתמדת ואפילו בעת התעסקם להרבות הממון, ר"ל בעת המרעה ועבודת האדמה והנהגת הבית, היה מפני שתכלית כוננת היתה בכל המעשים ההם להתקרב אל השי"י קרבה גדולה, כי תכלית כוננתם כל ימי חייהם להמציא אומה שתדע השם ותעבדהו, כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, הנה התבאר לך כי כוונת כל השתדלותם היתה לפרסם יחוד השם בעולם ולהיישיר בני אדם לאהבתו, ומפני זה זכו לזאת המדרגה, כי העסקים ההם היו עבודה גדולה גמורה, ואין זאת מדרגה שיחשוב כיוצא בי להיישיר להגיע אליה, אבל המדרגה ההיא אשר קדם זכרה לפני זאת, אפשר להשתדל להגיע אליה בהרגל ההוא אשר זכרנוהו.

מדרש אגדה (בובר) בראשית פרשת תולדות פרק כו סימן כח

[כח] ויאמרו ראו ראינו. ראו מעשה אביך וראינו מעשיך, וכשם שהיה הקדוש ברוך הוא עם אביך אברהם, כך היה עמך, ולכך אמרנו תהי נא אלה שהיה לנו עם אביך אברהם, כך יהיה בינינו ובינך:

בראשית רבה (וילנא) פרשת תולדות פרשה סד

ויאמר אבימלך אל יצחק לך מעמנו כי עצמת ממנו, אמר לו כל אותן עצמות שעצמת לא ממנו היה לך, לשעבר היה לך חדא קווקיא וכדון אית לך קווקיא סגין

כתר יונתן בראשית פרשת תולדות פרק כו פסוק כח

(כח) ויאמרו ראו ראינו כי היה מאמרו של ה' בעזרתך שבזכותך היתה לנו כל הטובה וכעת יצאת מארצנו יבשו הבארות והעצים לא עשו פירות ונאמר נחזירו אלינו, ותתקים נא שבועה שהיתה בינינו וכפולה תהי, בינינו ובינך ונכרות ברית עמך:

בראשית פרק לא, א-ב

וַיִּשְׁמַע אֶת דְּבַר בְּנֵי לָבָן לְאֹמֶר לְקַח יַעֲקֹב אֶת כָּל אֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ עָשָׂה אֶת כָּל הַכְּבֹד הַזֶּה:

מלבי"ם בראשית פרק כו

(כז) מדוע באתם אלי. ר"ל שבהכרח הביאה הוא או לשלום או למלחמה, ואם לשלום הלא אתם שנאתם אותי, ואם למלחמה הלא ותשלחוני מאתכם, ששם הייתי בידיכם להרע לי ואתם שלחתם אותי ולא עשיתם לי רעה בהיותי אתכם, ואיך יתכן שתלחמו עמי בהיותי ברשות עצמי:

(כח) ויאמרו ראו ראינו. ר"ל תחלה חשבנו שהצלחתך היא מצד הארץ ואתה ממעט את השפע שלנו, אבל עתה ראינו שהצלחתך היא מצד כי היה ה' עמך, וזה אינו מגרע השפע שלנו, נהפוך הוא, שע"י השגחת ה' וברכתו עליך נתברך גם אנחנו... ועז"א אתה עתה ברוך ה', ר"ל שראינו שטעינו מה שחשבנו שאתה נתעשרת מארצנו ומגרע את השפע שלנו, שהלא ראינו שאתה גם עתה שאינך בינינו, אתה ברוך ה' בפ"ע ואינך צריך אל ארצנו.

העמק דבר בראשית פרק כו

(כח) ויאמרו. התנצלו בוידוי, כי ראו ראינו כי היה ה' עמך. אחר החקירה בישוב הדעת המכונה ראייה, עמדנו על הדבר כי היה ה' עמך להצליחך בהשגחה פרטית, וא"כ עברנו על רצון ה' במה שחשבנו לך רעה. ולפי שהסברנו לעיל ט"ז פ"י כי עצמת ממנו שנתעשרת ממנו, יש להסביר פ"י ראינו כי היה ה' עמך, כי לא כמו שחשבנו, אלא רק ברכת ה' היה עמך:

ספר ערוגות הבושם - פרשת תולדות

בפסוק ויאמרו ראה ראינו כי הי' ה' עמך.... כי מתחילה לא עלה על דעתם שיצחק גם כן הוא צדיקו של עולם כאברהם. [כי אברהם הי' מתחסד הרבה עם בני אדם והי' מקרב רחוקים. ויצחק מדה אחרת היה בו, מדת גבורה כנודע. ועוד טעם אחר, כי כל צדיק בדורו צריך לפתוח שער חדש בעבודה]. והיה לאבימלך ואנשיו הרבה תמיהות עליו. והסכימו בדעתם שאין זה צדיק. רק נהגו בו כבוד מחמת שהוא בן אברהם. וכמבואר במפרשי התורה על פסוק לך מאתנו כי עצמת ממנו. ועל דרך ששמעתי ממורי הרב הקדוש זצ"ל מפרשישחא נשמתו עדן. על פסוק (כ"ו כט) אתה עתה ברוך ה'. ירצה, שיוודע להם שגם הוא צדיקו של עולם. וגם פירש, ראו ראינו, שהרבה היינו רואין שהוא צדיק.... (בית יעקב, מהרה"ק רבי יעקב אהרן יאנאווסקי זצלה"ה מאלכסנדר. תולדות):

תולדות שמחה / תולדות

ויאמר ראו ראינו כי היה ה' עמך וכו' ולכאורה מה זה תשובה על שאלת יצחק ואתם שנאתם אותי ואמר כי אבימלך אמר שראה את ה' גם עם אביו אברהם כמבואר ברש"י שם ועליו הבין שהוא רבי כי ביתו הי' פתוח מד' רוחותיו וגם עכו"ם באו לביתו וקרבים ונתן להם לאכול ולשתות וצוה להם לומר נברך לאלהינו לא כן יצחק שהי' פחד יצחק לא כולם יכלו לגשת אליו וכשבא איש רע מעללים ורצה לכנוס השיבו שהוא לומד עתה, ומתפלל עתה. דרך זה להבין אבימלך שיהיה רבי כזה. ולכן עתה היה ישר בעיניו גם רבי כזה

דברי ישראל (מורדכי) תולדות

ואא"ז זצוקל אמר... כי מי שלא הכיר מעולם עדיין איזה צדיק אזי כשבא להצדיק מיד מתדבק בו כי נכנס עבודתו בתוך לבו. אבל מי שכבר היה דבוק באיזה צדיק ואתר כך בא להתדבק בצדיק אחר הוא דבר קשה כי כן שכבר נשרש בתוך לבו דרכו והילוכו בקודש של הצדיק הראשון... ולכך כשבא להצדיק אחר ודרכו של הצדיק השני הוא בדרך אחר ולפעמים לגמרי להיפוך מן דרך הראשון אינו יכול להאמין כלל שגם זה הוא דרך בקודש.... וזה היה הענין שכל מי שהיה מכיר את אברהם אבינו ע"ה היה יודע שהוא צדיק טוב על ידי חסדו והשפעתו של מדת טובו לכל... עד שהיה מושרש בלב כולם שזה הוא צדיק ואין לצדיק להתנהג כי אם כמו שהוא מתנהג. ואחר כך כשבא יצחק אבינו והתחיל להתנהג במדה אחרת לגמרי במדת הפחד ולהעניש את הרשעים (זוה"ק לך) הנה אותן האנשים שלא היו מכירים את אברהם אבינו ע"ה הבינו מיד שזהו דרך של הצדיקים שמוטל על הצדיק לבער את הקוצים מן הכרם ועל כן תיכף האמינו בו שהוא צדיק אבל אותן האנשים שהיו מכירים עדין את אברהם אבינו ע"ה היה מושרש אצלם שאין לצדיק כי אם להטיב לכולם ועל כן לא היו מאמינים על יצחק שהוא צדיק עד לאחר שראו והתבוננו היטב עד שראו שזה גם כן מדה של הצדיק והכל אחד. וזה היה התנצלות של אבימלך על מה שמתחילה גרשו אותו ולא האמינו בו ועכשיו באו אצלו שזה היה מחמת שראינו מקודם באביך ואחר כך ראינו בך, על כן היה דבר קשה לקבל אותך לצדיק כנ"ל עד שיראה ראינו היטב היטב עד שעכשיו אנו מבינים מדרגתך כנ"ל והבן.